

DOI:10.33942/sit1424

УДК 347. 78. 034

АДИСТЕРДИ КЕСИПКӨЙ ДАЯРДООДО КОММУНИКАТИВДИК КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮКТҮН МААНИСИ

Жусупкелдиев К.К.

Эл аралык инновациялык технологиялар университети, ага окутуучу, E-mail: karibekov_77@mail.ru

Аннотация: Кандай гана чөйрөдө болбосун адистин кесиптик компетенттүүлүгүнүн негизги компетенттүүлүгү коммуникативдик компетенттүүлүк – кесиптик кырдаалда коммуникациялык көндүмдөр: жоопкерчилик, эмгекчилдик, демилгелүүлүк, чыгармачылык, иш ыкмаларын тандоодо ой жүгүртүүнүн ийкемдүүлүгү, өзүн өзү башкаруу жана коомдук активдүүлүк сыяктуу кесиптик жана ишкер сапаттарды калыптандыруу. Мамалекеттик тилде кесиптик баарлашуунун кат алышуу, иштиктүү телефон сүйлөшүүлөрү, жолугушуулар жана пресс-конференциялар, сүйлөшүүлөр жана презентациялар, ошондой эле ата мекендик кесиптешилер менен күнүмдүк баарлашуу сыяктуу формалары өтө олуттуу атайын даярдыкты талап кылат. Коммуникативдик компетенттүүлүктү калыптандырууда студенттердин тилдик баарлашуу маданиятын акырындык менен калыптандырууга багытталган коммуникативдик жана инсандык багытты аныктоочу ыкмалар болуп саналат.

Негизги сөздөр: компетенттүүлүк, коммуникациялык көндүмдөр, коммуникация милдеттери, профессионалдык кырдаалдарда баарлашуу көндүмдөрү, коммуникация куралы, коммуникация ыкмасы, инсанга багытталган мамиле.

ЗНАЧЕНИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ

Жусупкелдиев К.К.

Международный университет инновационных технологий, старший преподаватель, E-mail: karibekov_77@mail.ru

Аннотация: Основной компетенцией специалиста в любой сфере является коммуникативная компетентность — навыки общения в профессиональной ситуации: сформированность таких профессиональных и предпринимательских качеств, как ответственность, трудолюбие, инициативность, креативность, гибкость мышления в выборе методов работы, самоорганизация, социальная активность. Такие формы профессионального общения на государственном языке, как переписка, деловые телефонные переговоры, совещания и пресс-конференции, переговоры и презентации, а также повседневное общение с отечественными коллегами требуют весьма серьезной специальной подготовки. В формировании коммуникативной компетенции определяющими подходами являются коммуникативный и личностно-ориентированный, которые направлены на поэтапное формирование у студентов культуры языковой коммуникации.

Ключевые слова: компетенция, навыки общения, коммуникативные задачи, навыки общения в профессиональных ситуациях, средство коммуникации, коммуникативный подход, личностноориентированный подход.

THE IMPORTANCE OF COMMUNICATION COMPETENCE IN PROFESSIONAL TRAINING

Zhusupkeldiev K.K.

International University of Innovation Technologies, Senior Teacher, E-mail: karibekov_77@mail.ru

Annotation: the core competence of a specialist in any field is communicative competence — the skills of communication in a professional situation: the development of such professional and entrepreneurial qualities as responsibility, diligence, initiative, creativity, flexibility in choosing methods of work, self-organization, and social activity. Forms of professional communication in the state language, such as correspondence, business telephone negotiations, meetings and press conferences, negotiations and presentations, as well as everyday communication with domestic colleagues, require serious specialized training. In the formation of communicative competence, the defining approaches are communicative and person-oriented, which are aimed at the gradual development of students' language communication culture.

Keywords: competence, communication skills, communicative tasks, communication skills in professional situations, means of communication, communicative approach, learner-centered approach.

Коомдун саясий, экономикалык жана маданий чөйрөлөрүндөгү глобалдык өзгөрүүлөр ар түрдүү тармактардагы адистерди даярдоого олуттуу таасирин тийгизүүдө. Заманбап коом жаш адистерден теориялык жана практикалык маанидеги маселелерди чечүүгө, кийинки кесиптик жана карьералык өсүүгө, эмгек рыногунда атаандаштыкка жөндөмдүү болууга даяр болууну талап кылат. Бул тенденциялар кесипкөй компетенттүү адистерди даярдоо процессин оптималдаштырууну жана окутуунун максаттарына жана билим берүүнүн сапатына жаңы көз караштарды калыптандырууну талап кылат. Компетенттүүлүк – инсандын чечилип жаткан милдеттердин жана маселелердин маңызын түшүнүүдөн, эң мыкты жетишкендиктерди жигердүү өздөштүрүүдөн, белгилүү бир жердин жана убакыттын шарттарына адекваттуу иш-аракеттердин ыкмаларын тандап алуудан, натыйжалар үчүн жоопкерчилик сезиминен турган иш-аракеттерди аткарууга жөндөмдүүлүгү жана даярдыгы [4]. Ийгиликтүү жаш адис бир катар кесипкөй багытталган компетенцияларга ээ деп болжолдонууда, алардын калыптанышы университеттеги окуу процессинин субъекттеринин баалуулук-семантикалык чөйрөсүн түзөт.

Компетенттүүлүктүн өнүгүүсү окуунун жогорку сапаттагы көрсөткүчтөрүнө жетишүүгө мүмкүндүк берет, студенттердин өз алдынчалыгын жогорулатат жана жоопкерчилик, чечкиндүүлүк, өркүндөтүүгө умтулуу жана кесипкөйлүк сыяктуу жеке сапаттардын өнүгүшүнө олуттуу таасирин тийгизет. Мунун негизинде кесиптик компетенттүүлүк – инсандын билимин, профессионалдык жана турмуштук тажрыйбасын, баалуулуктарын жана ыктарын колдонуу менен кесиптик ишмердүүлүктүн реалдуу кырдаалдарында пайда болгон кесиптик көйгөйлөрдү жана милдеттерди чечүү жөндөмдүүлүгү. Бирок, кесиптик компетенттүүлүктү калыптандыруу атайын предметтер аркылуу гана чектелиши мүмкүн эмес, анткени алар кээ бир компетенциялардын, мисалы, коммуникативдик, маданияттар аралык жана башкалардын өнүгүшүн камсыз кылбайт. Ушуга байланыштуу инсандын инсандык жана кесиптик өнүгүүсүнүн жана өсүшүнүн глобалдык

стратегиясынын зарыл компоненти катары анын коммуникативдик компетенттүүлүгүн өнүктүрүү үчүн адисти кесиптик даярдоодо мамлекеттик тилдин каражаттарын жана мүмкүнчүлүктөрүн максаттуу пайдалануу зарыл.

Кесиптик чөйрөдө көп нерсе баарлашуу аркылуу өзүн ишке ашыруу жөндөмдүүлүгүнөн көз каранды: ишкердик мамилелерди түзүү, байланышты баштоо жана аяктоо, пикир алышуу же өз оюн жана сунуштарын түшүндүрүү; өзүнүздүн кесиптештериңизди, менеджерлериңизди жана кол алдындагыларыңызды адекваттуу түшүнүп, тирешүүлөрдү же чыр-чатактарды конструктивдүү чечүү. Демек, ЖОЖдун бүтүрүүчүсү учурдагы кесиптик милдеттерди, келечектеги ийгиликтерди жана жетишкендик деңгээлин аткаруу үчүн мамлекеттик тилди эркин колдонууга мүмкүндүк берүүчү коммуникативдик компетенттүүлүктүн жогорку деңгээлине ээ болушу керек. Ата мекендик окумуштуулардын көп сандаган изилдөөлөрү көрсөткөндөй, окутуучу менен студенттин тыгыз өз ара аракеттенүүсүн камтыган окуу процессинин инсандык багыты студенттерде кесиптик жана активдүү компетенттүүлүктүн калыптанышына түрткү берет.

Ошентип, келечектеги адистердин мамлекеттик тилди үйрөнүүгө болгон кызыгуусун өнүктүрүүгө жана колдоого көмөктөшүүчү жаңы педагогикалык шарттарды камсыз кылуу, башкача айтканда, лингвистикалык эмес ЖОЖдо мамлекеттик тилди окутууда кесиптик багыттагы өзгөрүүлөрдү киргизүү зарылчылыгы келип чыгууда. Кесиптик-багытталган өзгөрүү мамлекеттик тилди окутуу процесси атайын дисциплиналардын программасына ылайык жүрүшү керек деп болжолдойт жана кесиптик ишмердүүлүктүн элементтерин, кесиптик билимди жана кесиптик баарлашуу жагдайларын камтышы керек [3]. Бул студенттердин мамлекеттик тилди үйрөнүүгө болгон мотивациясынын деңгээлин жогорулатууга жардам берет, демек, окуунун натыйжалуулугун жогорулатат. Маалыматтык коомдун шарттарында билим жана квалификация адамдын жашоосунда артыкчылыктуу баалуулуктарга айланып баратканын түшүнгөн заманбап адис дүйнөлүк практикада өзүнүн кесиптик чөйрөсүнүн өнүгүшүнөн кабардар болууга умтулушу керек жана Кыргызстанда жашап жаткан башка улуттун өкүлдөрү үчүн өз эне тилинде маалыматка ээ болуу дайыма эле жетиштүү боло бербейт. Ушундан улам мамлекеттик тилди үйрөнүүнүн жана коммуникативдик компетенттүүлүктү өнүктүрүүнүн маанилүүлүгү өсүүдө [1].

Кандай гана чөйрөдө болбосун адистин кесиптик компетенттүүлүгүнүн негизги компетенттүүлүгү коммуникативдик компетенттүүлүк – кесиптик кырдаалда коммуникациялык көндүмдөр: жоопкерчилик, эмгекчилдик, демилгелүүлүк, чыгармачылык, иш ыкмаларын тандоодо ой жүгүртүүнүн ийкемдүүлүгү, энтузиазм, өзүн өзү башкаруу жана коомдук активдүүлүк сыяктуу кесиптик жана ишкер сапаттарды калыптандыруу. Демек, мамлекеттик тилдин жардамы менен коммуникация маселесин чечүүдө заманбап адис сөздөрдүн жыйындысы менен канааттана албайт, бирок маектешинин сөзүн угуп, түшүнүп, өз позициясын жүйөлүү түрдө айтып, өз оюн так жана логикалык жактан формулировкалоо менен конкреттүү фактыны далилдей же жокко чыгара билиши керек. Адис өзүнүн профессионалдык компетенттүүлүгүнүн алкагында коммуникация маселелерин чечет, мамлекеттик тилди каражат катары колдонот. Маданияттар аралык кесиптик баарлашуунун кат алышуу, иштиктүү телефон сүйлөшүүлөрү, жолугушуулар жана пресс-конференциялар, сүйлөшүүлөр жана презентациялар, ошондой эле ата мекендик кесиптештер менен күнүмдүк баарлашуу сыяктуу формалары өтө олуттуу атайын даярдыкты талап кылат.

Белгилей кетчү нерсе, коммуникативдик компетенттүүлүктү калыптандыруу социалдык-маданий компоненттин катышуусуз ишке ашырылышы мүмкүн эмес, анткени мамлекеттик тилдеги баарлашуу, эреже катары, маданияттар аралык байланыштын контекстинде ишке ашат. Маданияттардын жана элдердин өз ара аракеттенүүсүнүн кеңейиши маданий айырмачылыктар маселесин өзгөчө актуалдуу кылат. Бири-бирин түшүнүү жана ийгиликтүү баарлашууга көмөктөшүү үчүн элдердин маданий өзгөчөлүктөрүн аныктай билүү маанилүү болуп калат. Мындан улам маданияттар аралык натыйжалуу баарлашууну максаттуу түрдө үйрөнүү зарыл. Бул чет тилин окутуунун контекстинде окуучуларды башка элдердин маданияты, алардын үрп-адаттары, каада-салттары, жүрүм-турум нормалары менен тааныштыруу зарыл экендигин билдирет. Коммуникативдик компетенттүүлүктү калыптандырууда коммуникативдик жана инсанга багытталган технологиялар аныктоочу ыкмалар болуп саналат. Коммуникативдик ыкма студенттердин инсандыгына багытталган, мотивациялык фон түзүүгө жана окуунун салыштырмалуу кыска мөөнөтүндө мамлекеттик тилди өздөштүрүү үчүн зарыл болгон көндүмдөрдү өнүктүрүүгө жана андан ары өркүндөтүүгө мүмкүндүк берет. Коммуникативдик мамиле – коммуникацияга технологиялык жана лингвистикалык даярдуулукту, материалды аң-сезимдүү түшүнүүнү жана аны менен иштөө жөндөмдүүлүгүн, ошондой эле натыйжалуу туюнтуу үчүн талаптарды түшүнүүнү түзүүгө багытталган коммуникацияны моделдөөчү стратегия [2].

Инсандык-багытталган окутуу окуучулардын жеке жөндөмдүүлүктөрүн аныктоонун негизинде, алардын жөндөмдүүлүктөрүнө, ыктарына, кызыкчылыктарына, баалуулуктарына таянуу менен, алардын субъективдүү тажрыйбасына таянуу менен өнүгүүсүн жана өзүн-өзү өнүктүрүүсүн камсыздайт жана билим берүү ишмердигинде өзүн ишке ашырууга мүмкүнчүлүк берет. Мындан окуу процессин уюштуруу, материалды пайдаланууга методикалык мамилелер, көнүгүүлөрдү жана тапшырмаларды тандоо студенттин инсандык призмасы, анын муктаждыктары, мотивдери, активдүүлүгү, интеллектти, индивидуалдык жана психологиялык өзгөчөлүктөрү, жеке өзгөчөлүктөрү жана негизги даярдыктын деңгээли боюнча тандалып алынышы керек. Ошентип, окуу процессинде колдонулуучу коммуникативдик жана инсандык-багытталган технологиялар студенттерде түшүнүү маданиятын жана тилдик баарлашуу маданиятын акырындык менен калыптандырууга багытталган; кеп ишмердүүлүгүнүн ар бир түрүнүн спецификалык мүмкүнчүлүктөрүн эске алуу менен алардын өз ара байланышына таянып, оозеки жана жазма кептин үстүндө иштөөгө, окууга багытталган. Даярдоо процесси студенттердин мамлекеттик тилдин, фонетикалык жана грамматикалык түзүлүштүн, эрежелердин жана эң көп колдонулган лексикалык бирдиктердин алкагында негизги билим жана көндүмдөрдү алуудан башталат. Ал эми бул этапта сиз күнүмдүк баарлашууда коммуникациялык көндүмдөрдү өнүктүрүүгө багытталган коммуникативдик ыкманы активдүү колдоно аласыз: таанышуу, өзүн тааныштыруу, кечирим суроо, сүйлөшүүнү баштоо жана аяктоо, сүйлөшүүнүн темасын өзгөртүү, баарлашуу жана маалымат суроо. Окутуу адистештирилбеген лексиканын кеңири спектрин (күнүмдүк жана жалпы билимди), ошондой эле жалпы тилдин негизги лексикасын жана сүйлөшүү жүргүзүү, ишкердик сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү жана чет өлкөлүк өнөктөштөр менен келишимдерди түзүү үчүн зарыл болгон терминологияны үйрөнүүгө мүмкүндүк берген ишкердик кырдаалдарды камтыган материалдын негизинде өтөт. Бул этапта грамматикага көп көңүл бурулат, анткени ал коммуникативдик көндүмдөрдүн негизи болуп

саналат. Алгачкы билимдердин негизинде кесипкөй кыргыз тилинин коммуникация көндүмдөрүн өнүктүрүү башталат.

Окутуунун бул этабындагы негизги шарты - бул социалдык-маданий жана кесиптик-экономикалык чөйрөдө да мамлекеттик тилде туура баарлашуу көндүмдөрүн калыптандырууга табигый өтүүгө өбөлгө түзгөн окуу-илимий иш чөйрөсүндөгү конкреттүү кеп жагдайларынын алкагында оозеки кепке туруктуу коммуникативдик багыт. Студенттер экономикалык терминдердин лексикасын өнүктүрүшөт жана аларга кесипкөй багытталган иш-чаралардын блогу берилет. Оозеки баарлашуу монологдон диалогго жана тескерисинче проблемалык-издөө мүнөздөгү тапшырмаларды жана оюндарды колдонуу менен ишке ашырылат. Бул этапта кесиптик багыттагы жазуу жүзүндө сүйлөө көндүмдөрүн жогорулатууга олуттуу көңүл бурулат. Мындан тышкары, белгилүү бир убакыт изилденип жаткан тилдеги өлкөлөрдүн маданиятынын аспектилерин изилдөөгө, этикет жана иштиктүү этикет менен таанышууга бөлүнөт, анткени келечектеги адис көп маданияттуу дүйнөдө оңой багыт алышы керек. Бул ролдук оюндар, ишкердик кырдаалдар жана дискуссиялар аркылуу оңой ишке ашат, анда студенттерди өлкөбүздүн реалдуулуктары менен тааныштырган көптөгөн турмуштук кырдаалдар аудиторияларда ойнутулуп, бул адамда активдүү аракеттерди жана коммуникативдик компетенттүүлүктү талап кылган жаңы, бейтааныш кырдаалда пайда болгон психологиялык тоскоолдуктарды жеңүүгө жардам берет. Ошентип, студенттерге мамлекеттик тилди үйрөтүүдөгү коммуникативдик мамиле алардын дүйнө таанымына, баалуулуктар системасына жана ой жүгүртүү жөндөмүнө таасир этүүчү негизги кесиптик компетенттүүлүк катары коммуникативдик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт. Коммуникативдик компетенттүүлүктүн негиздерин акырындык менен өздөштүрүү менен, акырында окуучулар өздөрүнүн келечектеги иш-аракеттерин уюштурууда эң жогорку өз алдынчалуулукка жетишишет, ошону менен ийгиликке карай биринчи кадамды камсыз кылышат.

Колдонулган адабияттар

1. Компетентностный подход в педагогическом образовании: кол. монография / под ред. Н. Ф. Радионовой. СПб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2004.
2. Пассов Е. И. Основы коммуникативных методик обучения иноязычному общению. М.: Просвещение, 1991.
3. Сафронова В. В. Изучение языков межкультурного общения в контексте диалога культур и цивилизации. Воронеж: Истоки, 1996. 189 с.
4. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения. М.: Изд-во МГУ, 2003, 416 с.
5. Вяткина Г. В. Организация самостоятельной работы студентов // Аграрное образование и наука. 2012. № 2.
6. Вяткина Г.В., Пономарев А. Б. Современные тенденции интеграции науки и образования // Интеграция науки и образования в современном мире: сб. материалов международной научно-практической конференции. Екатеринбург, 2014. С. 27–32.
7. Кружкова Т. И., Рущицкая О. А. Проблемы качества подготовки бакалавров и магистров в условиях реформирования системы образования // Аграрное образование и наука. 2013. № 1.